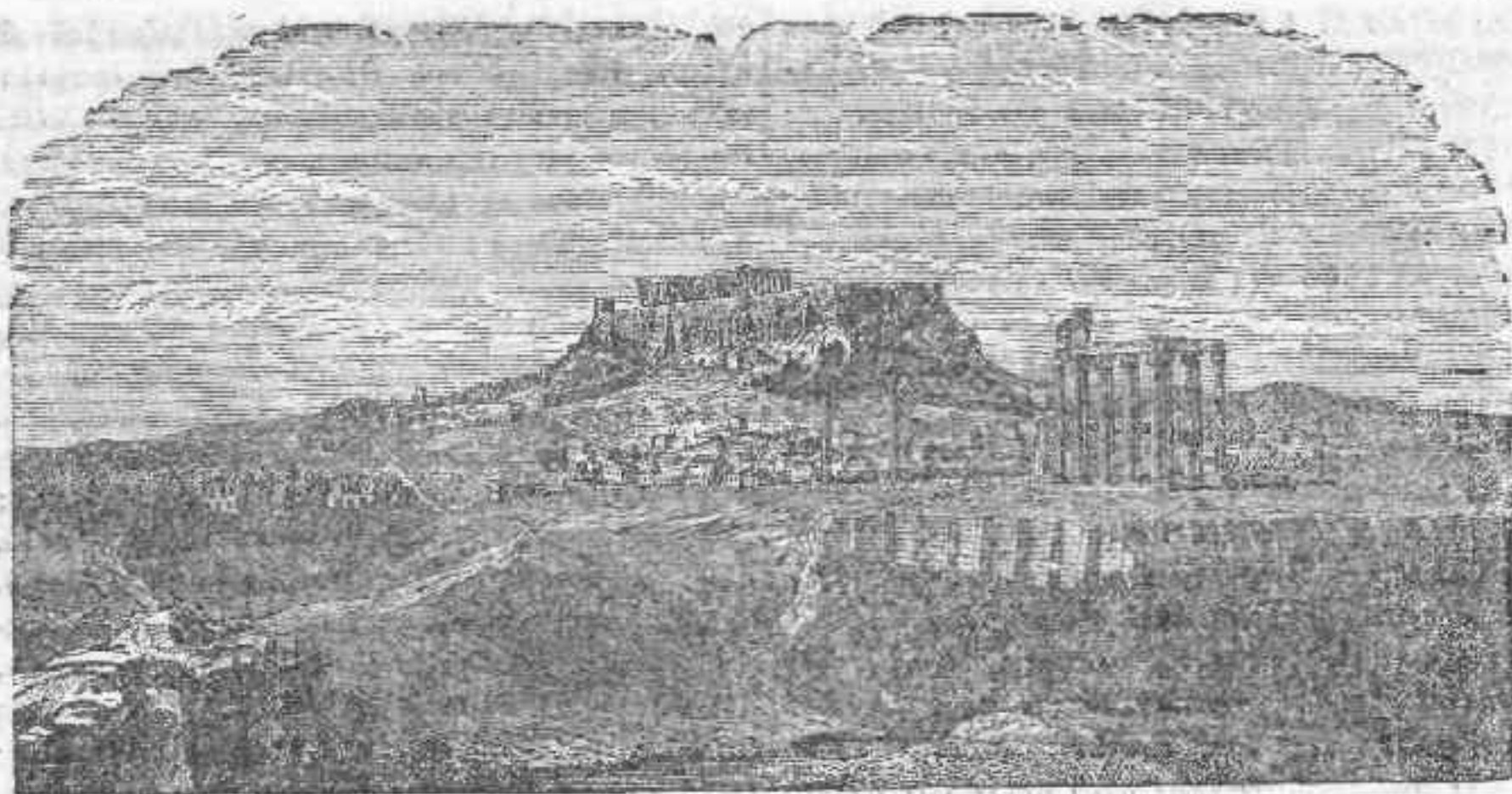

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1860.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 249.

Η ΝΗΣΟΣ ΑΝΔΡΟΣ

καὶ οἱ ἐν αὐτῇ Δυνασταί (1207—1566).

(Συνέχ. τῆς σφ. 243, 246, 247, καὶ 248.)

—οοο—

VI. Χρυσῖνος Α' Δε Σομμαρίτα, Δυναστὴς Ἀνδρου. 1440—1462.

Οὕτω λοιπὸν ἀνέκτισσε Χρυσῖνος ὁ Α' Δε Σομμαρίτα τὴν νῆσον, ἣτις ἀπὸ 56 ἡδὴ ἐτῶν εἶχεν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τοῦ οἴκου του. Ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Χρυσῖνου ἐπεσκέφθη τὸ Αἰγαῖον καὶ ὁ γνωστὸς περιηγητὴς Κυριακὸς Πιτζικόλλας ὁ ἐξ Ἀγκῶνος αἱ ἐκθέσεις περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγησέων του, ὡς καὶ αἱ συλλογαὶ τοῦ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν εἰσὶ διεσκορπισμέναι· ὀλίγαι τινες ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Μωρώνη, ἕτεραι δὲ ὑπὸ τοῦ Μέχου (Mehus) καὶ ἄλλαι ὑπὸ τοῦ Κομπανιώνη. Ἀντίγραφον τῶν ὁδοιπορικῶν ἐπιστολῶν του ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὑπῆρχέ ποτε μεταξὺ τῶν χειρογράφων κληρικῶν τινος ἐν Φλωρεντίᾳ, ὀνόματι Κοτάνη, ὅστις τὸ ἐπώλησεν εἰς τὸν διδάκτορα Ταργιῶνην Τοτζίεττην, οὗτος δὲ κατὰ τὴν ἐν Τοσκάνῃ περιήγησίν του περὶ τὸ 1773 ἐξετύπωσεν ἐπιστολὰς τινὰς ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐξ ἄλλων ἐδημοσίευσεν ἄρκετὰς περικοπὰς. Πᾶσαι δὲ διευθύνονται

πρὸς τὸν πλούσιον Γενουήνσιον Ἀνδριῶλον Νικολῶ Ιουστινιάνην Βάγκαν, μετοχὸν τῆς εταιρικῆς δυναστείας Χίου. Ἐκ τινος τῶν ἐπιστολῶν τούτων χρονολογουμένην τὴν 25 Δεκεμβρίου 1444 ἐκ Πάρου, ἐξάγεται ὅτι περιηγούμενος τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἐπεσκέφθη δις τὴν Πάρον· ἡ πρώτη του ἐκεῖ διατριβὴ ὑπῆρξεν, ὡς φαίνεται, βραχεῖα· ἀνεχώρησε δὲ εἰς Νάξον, ἀλλ' ἐπανῆλθε καὶ δεύτερον εἰς τὴν χιονόλευκον καὶ μαρμαρώδη Πάρον. Μεταξὺ δὲ ἄλλων ἀναφέρει ἐν τῇ ῥηθείᾳ ἐπιστολῇ, ὅτι αὐτὸς δὲν ἀρκεῖ νὰ ἴδῃ τις ἅπασι τὰ περικαλλῆ καὶ εὐγενῆ τῆς ποτνίας ἀρχαιότητος τῆς νήσου ταύτης μνημεῖα, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ τὰ θαυμάσῃ ἐπανειλημμένως· ὅθεν παρακολουθῶν τὸν ἡγεμόνα τῆς Χρυσῖνον ἐβλεπεν ἐκ νέου μεθ' ἑδονῆς ὅσα ἐγνώριζεν ἤδη· ἐκτὸς αὐτῶν ὅμως μετὰ μεγάλης χαρᾶς παρετήρησε καὶ κεφαλὰς καὶ ἀγάλματα ἐκ μαρμάρου, ἅτινα ζωρότατα καὶ διὰ θαυμασίων ποικιλιμάτων κεκοσμημένα τότε νεωστὶ ἀνεσκαφθῆσαν διὰ προσπαθειῶν τοῦ περὶ τὰ τοιαῦτα περιέργου ἡγεμόνος Χρυσῖνου· ἐν οἷς μάλιστα ἀνέγνω καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θρασυμήδους, τοῦ ποιήσαντος τοὺς ἀνδριάντας καὶ πολλὰ ἄλλα καλλιτεχνήματα μεγαλοπρεποῦς τὸ πάλαι ναοῦ. Οὐχὶ ὀλιγώτερον περιχαρὴς εἶδε καὶ ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι τῆς Πάρου πλοῖα φορτωμένα Πάρια μάρμαρα, ἅτινα βεβαίως ἤθελον συντελέσαι εἰς διακόσμησιν καὶ στολισμὸν τῆς ἐν Χίῳ τῶν Ιουστινιανῶν λαμπρᾶς ἀποικίας. π. Ὁ Κυριακὸς ἀπέστειλεν ἐκ Πάρου εἰς τὸν Ἀνδριῶλον διὰ

τιγος κυρίου Α. Καλαφάτη κεφαλήν καὶ σκέλος ἐκ μαρμάρου, καὶ ἐκοινοποίησαν αὐτῷ δύο νεωστὶ ἀνακαλυφθείσας ἐπιγραφάς. Μετὰ τὴν ἐν Πάρῳ διατριβὴν ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Ἄνδρον, ἣ τὴν φέρουσιν τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Ἄνδρου, ἣ ἐκτεθεὶς δὲ μετέβη εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἐγραψέ τὴν 12 Ἰανουαρίου 1445 τὴν ἄλλην του ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἰουστινιάνην. Ἡ ἐπιστολὴ, αὕτη οὐ μόνον πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι Χρυσῖνος ὁ Α' Δὲ Σομμαρίπα τῆς Ἄνδρου διέτριβεν ἐνίοτε καὶ ἐν Πάρῳ, ἀλλ' εἶνε καὶ κατὰ τοῦτο πολὺ ἐνδιαφέρουσα, ὅτι συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἀνασκευάσῃ ἐκ θεμελίων τὴν παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν, ὅτι οἱ φράγκοι κατακτηταὶ τῆς Ἑλλάδος ἔμενον ὅλως ἀπαθείς περὶ τὴν δόξαν τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ἐξ ἐναντίας ἐναργῶς ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ ἐν Ἑλλάδι ἄρχοντες φράγκοι εἰσγάσθησαν πρὸς συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων, καὶ εἰς ἀνασκαφὰς ἀγαλμάτων καὶ ἐρειπίων ναῶν πολὺ πλεον τῶν Βυζαντινῶν, οἵτινες πρὸ παντὸς ἄλλου ἔπρεπε νὰ μεριμνῶσι περὶ τῶν λειψάνων τούτου τοῦ ἱεροῦ παρελθόντος. Δὲν εἶνε ἐνταῦθα ἀρμόδιον νὰ συλλέξωμεν πολλὰ καὶ διάφορα παραδείγματα, καὶ νὰ παραστήσωμεν ἐν μιᾷ εἰκόνι ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν φράγκων δυναστῶν πρὸς ἀναζωπύρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας· παρατηρῶ μόνον, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κυριακοῦ δὲν ἦτο μόνος Χρυσῖνος ὁ Α' τὸ μοναδικὸν τοιοῦτου εἶδους παράδειγμα, ἀλλ' ὅτι πρὸς αὐτὸν ἡμιλλῶντο φιλοτιμούμενοι περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ οἱ δεσπότες τῆς Ἡπείρου Κάρολος Α' καὶ Κάρολος Β' Δεῖ Τόκκι, οἱ δούκες Ἀθηνῶν Ἀντώνιος ὁ Α' καὶ Νέριος ὁ Β', οἱ Ἰουστινιάναι τῆς Χίου, ὁ ἡγεμὼν Λωρεδάνος Γαττιλούσιος τῆς Λέσβου, Φραγκίσκος Νάνης ὁ βενετὸς ἀρμοστής τῆς Τήνου καὶ Μυκόνου, καὶ ἄλλοι πολλοί· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κυριακὸς ἐπαινεῖ τὸν Χρυσῖνον εἰς ὧδήν τινα ἐν παραρτήματι μιᾶς τῶν ἐπιστολῶν του (*).

Χρυσῖνος ὁ Α' τῆς Πάρου καὶ Ἄνδρου, ἵνα κρατῇ τὴν ὑπόληψιν καὶ ἐπιρροήν του διὰ συναπμιξίας μετὰ τῶν εὐγενῶν οἰκῶν τῆς Βενετίας, ἔδωκε τὸ 1439 τὴν θυγατέρα του Μαρίαν πρὸς τὸν Ἰωάννην Λωρεδάνον, υἱὸν τοῦ τότε εἰσαγγελέως Λουίγη Ἰωάννου Λωρεδάνου, δούς αὐτῇ εἰς προίκα τὴν Ἀντίπαρον. Ἡ νῆσος αὕτη ἐρριμωθεῖσα ἐνεκα τῶν τουρκερικῶν ἐπιδρομῶν, ἔμενεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀκατοίκητος, ὥς καὶ πολλαὶ ἄλλαι τῶν Κυκλάδων.

(*) Καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμη μᾶς ἐνδιαφέρει, ἡ ἑνὴ ἐπιστολὴ, καθότι δείκνυται ὅτι καὶ τότε τὰ περίφημα λατομεῖα τῆς Πάρου ἐπιτηδεύως ἐμεταλλεύοντο· τὰ ἐκεῖ μάρμαρα φαίνονται ἐν γένει ὅτι ἐξωρύττοντο ἐπιμελῶς καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα. Εἰς τὴν πρότινων ἐπιτῶν δημοσιευθεῖσαν περιήγησιν τοῦ πατρὸς Φήλικος Φάβρου, εὕρισκόμεν ὅτι ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον κατὰ τὴν 22 Νοεμβρίου 1483, εἶδεν ὅτι ἐτέμνετο μάρμαρον λαμπρότατον τὸ λεγόμενον Πάριον (parios parianum), τοῦ ὁποῦ ἐγίνετο ἐξαγωγή εἰς Βενετίαν, καὶ ὅτι ὑπῆρχε καὶ σαρδικὴ λίθος προτιμωμένη καὶ αὐτοῦ τοῦ μαρμάρου.

ἀλλ' ὁ Λωρεδάνος ἀπεφάσισε νὰ φέρῃ εἰς αὐτὴν ἀποίκους δι' ἐξόδων του, ὥς καὶ ἔφερε νέους κληρονόμους, κτίσας ἐπ' αὐτῆς φρούριον, τοῦ ὁποῦ τὰ ἐρείπια σώζονται ἐτι καὶ σήμερον. Ἡ Ἄνδρος ἐχορήγει ἄλλως τε καὶ ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Χρυσῖνου τοῦ Α' ἐν κότεργον εἰς τὸν στόλον τῆς Βενετίας κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν· τοιοῦτοτρόπως βλέπομεν π. χ. κατὰ τὸ ἔτος 1444 τὰ κότεργα τῆς Νάξου, Ἄνδρου καὶ Τήνου ἠνωμένα ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ βενετοῦ Λουίγη Λωρεδάνου, πατρὸς τοῦ Ἰωάννου τῆς Ἀντιπάρου, κατὰ τοῦ Σουλτάν Μουράτ τοῦ Β'.

Τὸ συνοικέσιον ὁμῶς μεταξὺ τῆς οἰκογενείας Σομμαρίπα καὶ Λωρεδάνου δὲν διήρκεσε πολὺ, διότι ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ἀπέθανεν ἡ Μαρία, καὶ ὁ σύζυγός της, εἰς τὸν ὁποῖον κατέλιπε μίαν καὶ μόνην θυγατέρα, τὴν ἐπίδοξον κληρονόμον, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα μένει ἄγνωστον, ἐνυμφεύθη τὸ 1446 εἰς δεῦτερον γάμον τὴν Βαλεντίαν Κρίσπην, θυγατέρα τοῦ Νικολῶ δυνάστου τῆς Θήρας. Ὁ Ἰωάννης Λωρεδάνος, δυνάστης τῆς Ἀντιπάρου, εὕρισκετο τὸ 1468 ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου εἰς διαφωνίας μετὰ τοῦ δούκους Ἰακώβου τοῦ Γ' τῆς Νάξου· ἐπὶ τοῦ δευτέρου γάμου τοῦ Λωρεδάνου μετὰ τῆς Βαλεντίας Κρίσπης τὸ 1446 ὠρίσθη, ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Κρίσπων, ἀντὶ νὰ προικοδοτήσῃ αὐτὸν μὲ τιμάρια εἰς τὸ Αἰγαῖον, νὰ πληρώνη αὐτῷ κατ' ἔτος ὠρισμένον τινα φόρον· ὁ δούξ Φραγκίσκος ὁ Β', γυναικάδελφος τοῦ Λωρεδάνου, ἐπλήρωνε τὸν φόρον τοῦτον κατ' ἀρχὰς τακτικῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ οἰκονομικὰ τῶν Κρίσπων ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐχειροτέρευον, ἡ πληρωμὴ καθυστέρει, καὶ τὰ χρεωστούμενα ποσὰ συνεκεφαλαιώθησαν εἰς 958 δουκάτα. Εἰς μάτην ἐζητεῖτο αὐτὰ ὁ Λωρεδάνος παρὰ τοῦ Φραγκίσκου καὶ τοῦ διαδόχου του Ἰακώβου τοῦ Γ', καὶ μόνον ὅτε ἀπετάθη εἰς τὴν Βενετίαν, καὶ ἡ Γερουσία διὰ ψήφισματος τῆς 18 Ἰανουαρίου ἔδωκε διαταγὴν εἰς τὸν ναύαρχον τῆς Μεσογείου (Capitano del mar) νὰ εἰσπράξῃ τὴν ἄνω ποσότητα διὰ παντὸς τρόπου, ἀπεπληρώθῃ ὁ Λωρεδάνος παρὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του.

Τὴν ἐκ τῆς Μαρίας Δὲ Σομμαρίπα θυγατέρα τοῦ Λωρεδάνου ἐξελέξατο εἰς σύζυγον τὸ 1473 ὁ Φραγκίσκος Κρίσπος δυνάστης τῆς Ἴου, ἥτις ἔφερεν αὐτῷ ὡς προίκα τὴν Ἀντίπαρον, καὶ ἔζη ἐτι τὸ 1486 ὡς δυνάστης ταύτης τῆς νήσου, ἥτις μετὰ τὸν θάνατόν της περιήλθεν εἰς τοὺς ἀπογόνους της ἐκ τῶν οἰκογενειῶν Κρίσπη καὶ Πιζάνη.

Ἐκ τῶν λοιπῶν τέκνων Χρυσῖνου τοῦ Α' ὁ δευτερός του υἱὸς Νικολῶς διέτριβεν εἰς Εὐβοίαν ἐπιστατῶν τὰ ὑποστατικά τοῦ πατρὸς του· δίκη τις τὴν ὁποίαν ἐκίνησε κατὰ τινος Νικολῶ Μιτζάνη παλίτου τῆς Εὐβοίας διὰ διάφορα κτήματα, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἐξεδόθη παρὰ τε τοῦ Βαβίλου Ἀλέξανδρου Σαγρέδου (1434—1436), τοῦ διαδόχου τοῦ Φαντίνου Πιζάνη (1438—1440) καὶ τοῦ συμβούλου Φραγκίσκου Βαρβαρίγου, ἀπόφασις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, τὸν ἠνάγκασε τὸ 1442 νὰ ἔλθῃ εἰς Βενετίαν καὶ ν' ἀποταθῇ εἰς τὴν μεγάλην Βουλὴν. Ἡ

Βουλὴ ἐπέτρεψεν αὐτῇ τὴν 27 Μαρτίου νὰ ἐνεργήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐφεσιβάλλῃ τὴν ἀπόφασιν· ἀλλ' ἡ ἐφεσις ἀπέβη καθ' ὑπερβολὴν ἀπαισία εἰς ὅλην τὴν οἰκογένειαν Σουμαρίπα, διότι ἡ Γερουσία ἐλάβεν ἀφορμὴν νὰ διατάξῃ ἀναθεώρησιν τῶν ἀπαιτήσεων ὅσας ἐν γένει ἡ οἰκογένεια αὕτη ὑπέβαλεν, ἀφορώσας τόπους καὶ κτήματα ἐπὶ τῆς νήσου Εὐβοίας. Ὅθεν ἀπεφασίσθη τὴν 13 Ἀπριλίου νὰ ἐξετασθῶσιν ἐν πρώτοις τὰ δικαιώματα τοῦ Χρυσίνου ἐπὶ τοῦ χωρίου Ράχη, ἐκ τῆς καστελλανίας τοῦ ὁποίου ὁ Βάσιλος Μαρφαῖος Δονάτος τῷ εἶχε παραχωρήσει τὸ ἔμισυ κατὰ τὸ 1433, ἂν καὶ ὁ μέχρι τότε ἰδιοκτήτης Βιάγιος Βενιέρ, δυνάστης τῶν Κυθέρων (1424 — 1449) εἶχε διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς παραχωρήσεως ταύτης· καὶ τὴν μὲν ἐπὶ ἀποζημιώσει αἰτήσιν τοῦ τελευταίου ἀπέρριψε τὸ δικαστήριον τῶν Συνέδρων (Collegio) τὴν 13 Νοεμβρίου, ἡ δὲ Γερουσία ἀπεφάνθη τὴν 13 Αὐγούστου, ὅτι ὁ Σουμαρίπας ἀπέκτησε τὴν Αἰδηψὸν τὸ 1431 δι' ὑποβολῆς νοθευθέντων ἐγγράφων, διότι ἡ πόλις αὕτη δὲν ἀνῆκε ποτὲ εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν Σανούδων, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν Δάλλε Κάγκερι· ὅθεν ὅτι ἔπρεπε μετὰ τὸν θάνατον τῆς Πετρωνίλλας Τόκκω, ἥτις κατεῖχεν αὐτὴν ὡς χήρα τοῦ τελευταίου Δάλλε Κάγκερι, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν κυριότητα τῆς δημοκρατίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐγίνε πάραυτα ἀναίρεσις τῆς ἀποφάσεως τῆς 29 Δεκεμβρίου 1431, καὶ ἡ Αἰδηψὸς ἠνώθη μετὰ τῶν λοιπῶν κτήσεων τῆς Βενετίας ἐν Εὐβοίᾳ. Ὁ Χρυσίνος ἠναγκάσθη πρὸς τούτοις δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν Κακουργιοδικῶν (Quaranzia Criminale) τὴν 16 Ὀκτωβρίου 1450, νὰ ἀποδώσῃ καὶ αὐτῇς τὰ κατὰ τὸ 1435 εἰς κατοχὴν ληφθέντα κτήματα τοῦ οἴκου Λά Γρόνδα, κείμενα ἐντὸς τῆς περιφερείας Λιχάδος, εἰς τὸν νῦν γενάρχην τῆς οἰκογενείας αὐτῆς Ἰάκωβον Δέλλα Γρόνδα. . . . Περὶ τὸ ἔτος 1452 ἠγέρθη καὶ ἄλλη διαφωνία μετὰ τοῦ Χρυσίνου τοῦ Α' καὶ Πετρωνίλλας, Ζένου, τῆς ἀγάμου ἐτι θυγατρὸς τοῦ Ἀνδρέα Ζένου. Αὕτη παρουσιάσθη ἐν Βενετίᾳ φέρουσα ἀγωγὴν κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Νάξου καὶ κατὰ Χρυσίνου τοῦ Α', ὅστις δὲν ἐξήκολούθει νὰ τῇ πληρώσῃ τὰ προσυμφωνηθέντα καὶ αὐτῇ ὀρισθέντα χρήματα. Τὸ δικαστήριον τῶν Συνέδρων (Collegio) ἀπεφάσισε τὴν 14 Μαΐου 1453 νὰ ἐξετάσῃ εὐθύτερον τὴν ὑπόθεσιν, ὅτε καὶ ὁ Χρυσίνος παρουσιάσθη προσωπικῶς πρὸς ἐκθεσιν τῶν δικαιῶν του· ἀλλὰ μόνον ὀλίγον χρόνον διέτριψεν ἐκεῖ. Ἡ ἄλυσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, γενομένη τὴν 29 Μαΐου, τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ, διὰ νὰ λάβῃ τὰ ἀρμόδια μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν νήσων τοῦ Ἀνδρου καὶ Πάρου. Καὶ εἰσηκούσθη ἡ περὶ ἀδείας αἰτήσεις του παρὰ τῆς Γερουσίας τὴν 30 Ἰουνίου, ἀλλὰ διστάχθη ὑπ' αὐτῆς δύο ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἵνα ἀφῇσιν ἐν Βενετίᾳ γενικὸν πληρεξούσιον ἐπίτροπον πρὸς διεξαγωγὴν τῆς μετὰ τῆς Πετρωνίλλας διαφοράς. Συγχρόνως ὁμῶς περιεπλέχθη ἐτι μᾶλλον ἡ ὑπόθεσις διὰ τῆς

ἐμφανίσεως ἄλλης ἐναγούσης, τῆς Φιωρέντζας Ζένου. Τότε ἡ ὅλη ὑπόθεσις ὑπεβλήθη εἰς τὴν γνωμοδότησιν δύο ἐκ τῶν περιφημοτέρων τῆς Ἰταλίας νομικῶν, τῶν διδασκτόρων Ἰωάννου Δὲ Πράτω καὶ Φραγκίσκου Δὲ Καοδιλίστε, οἵτινες ἐγνωμοδότησαν τὴν 27 Ἰουνίου 1454, καὶ παρουσίασαν τὸ περὶ τούτου ἐγγραφον τὴν 28 τοῦ ἰδίου μηνός. Ὁ λόγος ἦτο κυρίως περὶ δύο ζητημάτων. Πρῶτον, ἡ Πετρωνίλλα Κρίσπη, χήρα τοῦ δουκὸς Πέτρου Ζένου, ἥτις εἶχε προικοδοτήσῃ τὸν υἱὸν τῆς Ἀνδρέαν Ζένον μετὰ τοῦ ὅλου αὐτῇ ἀνήκοντος τιμαρίου, διὰ τῆς παραιτήσεως πάσης ἐπ' αὐτοῦ ἀξιώσεως, ἂν ἡ δύνατο ἀποθνήσκουσα νὰ διαθέσῃ τὸ τριτημόριον τοῦ ἰδίου τούτου τιμαρίου εἰς ὄφελος τρίτου. Δεύτερον, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ δύνατο, ἡ ὅτι εἶχε τὴν θέλυσιν νὰ τὸ κάμῃ, ἂν ἐν τῇ διαθήκῃ τῆς ἔπρεπε νὰ ποιήσῃ καὶ ἰδιαιτέρως μνεῖαν τοῦ τριτημορίου ἐκείνου, ἐν ᾧ ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ πάντα αὐτῆς τὰ κτήματα γενικῶς μόνον ἐσημειοῦντο.

Ἡ γνώμη τῶν νομομαθῶν ἐδόθη ἐπὶ τοῦ πρώτου ζητήματος καταφατικῇ· αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἤθελεν ὑπάρχει νόμος ἀπαγορεύων τιμαριούχῳ ἀποθνήσκοντι νὰ ἀφῇσιν τὸ τιμᾶριόν του διὰ παραιτήσεως ὡς κληροδότημα ἢ ὡς παράχωρησιν εἰς ἄλλον, τοῦτο ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κυρίαν Πετρωνίλλαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐν αὐτῷ κληρονόμον τὴν κυρίαν Φιωρέντζαν· διότι ὁ νόμος ὁ ἀπαγορεύων τινὶ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ του νὰ διαθέσῃ τοιοῦτοτρόπως, ἀπαγορεύει τοῦτο ὑπὸ ἰδιαιτέρον τίτλον, τουτέστιν ὡς κληροδότημα· ἀλλὰ διὰ τούτου δὲν εἶναι ἀπηγορευμένον καὶ τὸ νὰ δύνатаί τις νὰ ἐγκαταστήσῃ κληρονόμον, διότι ὑπάρχει κανὼν *quod multa transeunt cum universitate, quae non transeunt titulo particulari*· καὶ μάλιστα, διότι ὁ νόμος προβλέπει μόνον νὰ μὴ γίνεταί τοιαύτη ἀπαλλοτριώσις ὡς κληροδότημα πρὸς βλάβην τοῦ κληρονόμου· καὶ ἂν ἤθελε λεχθῇ, ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη τῆς κυρίας Πετρωνίλλας ἐγένεν εἰς ὄφελος τῆς κυρίας Φιωρέντζας καὶ εἰς βλάβην τοῦ κληρονόμου, ἦτοι τοῦ νομίμου διαδόχου κυρίου Ἀνδρέα, δίδεται ἡ ἀπάντησις, ὅτι τοῦτο ἐγένετο συναινέσει τοῦ τιμαριωτικοῦ ἐπικυριάρχου, καθὼς καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου Ἀνδρέα Ζένου, ὅστις ἦτο ὁ κληρονόμος, καὶ ὅτις ἤθελε διαδεχθῇ τὸ τιμᾶριον· ἐπομένως ὅ,τι ἐγένετο συναινέσει αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἐγένετο πρὸς βλάβην του. Περιβαίνοντες λοιπὸν τὸν λόγον ἀπεφαίνοντο ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα, ὅτι ἡ Κυρία Πετρωνίλλα ἡ δύνατο ἐν τῇ διαθήκῃ τῆς νὰ διαθέσῃ ῥητῶς τὸ τιμᾶριον τοῦτο, καὶ ἐτι μᾶλλον νὰ διαθέσῃ τὸ τρίτον μέρος αὐτοῦ, διότι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τιμαριωτικῆς περιβολῆς τοῦ κυρίου Ἀνδρέα Ζένου, ἡ κυρία Πετρωνίλλα ἐπεφυλάχθη ἐκ αὐτῇ ῥητῶς τὸ δικαίωμα, ἵνα δύναται νὰ διαθέσῃ τὸ τρίτον μέρος τοῦ τιμαρίου πρὸς χάριν καὶ ἐπὶ ζωῆς ἐνὸς τῶν λοιπῶν τῆς τέκνων. Ὁ δὲ πρὸς τὸ δεύτερον ὁμῶς ζήτημα ἀπάντησαν, ὅτι ἡ Πετρωνίλλα ἀποθνήσκουσα, ἂν ἤθελε τῇ ὄντι νὰ διαθέσῃ

πρὸς ὄφελος τῆς Φλωρέντζας ἐν τρίτον τοῦ τιμαρίου, ἐπρεπε νὰ ἀνάγκη νὰ κάμῃ μνησίαν τοῦ τριτημορίου αὐτοῦ· ἐπειδὴ ὁμοῦς τοῦτο δὲν ἔγινε, δῆλον ἦν διὰ δύο αἰτίας, ὅτι οὔτε εἶχε σκοπὸν νὰ κληροδοτήσῃ εἰς τὴν Φλωρέντζαν τὸ ῥηθὲν τριτημόριον ἢ καὶ πρῶτον, διότι τὸ δίκαιον καὶ ἡ ἐπιείκεια ἀπαιτοῦσι νὰ μὴ λέγῃ τις μὲ γενικὰς μόνον λέξεις ὅτι θέλει νὰ διαθέσῃ πράγμα τι ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἔχει πλέον δικαίωμα· νῦν δὲ ἡ κυρία Πετρωνίλλα δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ διαθέσῃ τὸ τιμᾶριον αὐτὸ, ἀφήνουςα αὐτὸ εἰς ἓν τῶν τέκνων της, εἰμὴ ἐπὶ ζωῆς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τέκνου. Ἀφίνουςα λοιπὸν εἰς τὴν κυρίαν Φλωρέντζαν κληροδοτήμα ὑπὸ τὸν ὅρον ἵνα δύναται αὐτὴ πάλιν νὰ διαθέτῃ αὐτὸ ἐν ζωῇ καὶ θανάτῳ, δὲν σημαίνει ὅτι μὲ αὐτὰς τὰς λέξεις ἤθελε νὰ ἀφῇσῃ αὐτῇ τὸ τιμᾶριον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ κυρία Πετρωνίλλα ἀποβνήσκουσα δὲν εἶχε κανὲν δικαίωμα νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τῆς κυρίας Φλωρέντζας τοιοῦτοτρόπως. . . .

Δεύτερον δὲ, ἐκεῖνο μόνον δύναται τις νὰ διαθέσῃ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐφαρμόζονται αἱ λέξεις τῆς διαθήκης· νῦν δὲ ἡ διαθήκη καὶ ἡ διάταξις τῆς κυρίας Πετρωνίλλας παρὰχωρεῖ εἰς τὴν κυρίαν Φλωρέντζαν πᾶσαν ἐλευθερίαν νὰ διαθέσῃ ὅπως θέλῃ ὅσα τῇ ἀφῇσιν ἐπὶ ζωῆς καὶ μετὰ θάνατον, λέξεις ἐφαρμόζομεναι καὶ εἰς τὸ τρίτον μέρος τοῦ τιμαρίου, τὸ ὁποῖον μόνον ἐπὶ ζωῆς ἔδύνατο νὰ τῇ ἀφῇσῃ, ὅτι ἐπομένως ἡ ἀγωγή τῆς Φλωρέντζας ἦτο ἀνυποστήρικτος, καὶ ἐπρεπε νὰ ἀπορρίβῃ.

Τὸ τὰ μέγιστα ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἐγγράφον δεικνύει λοιπὸν, ὅτι κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἡ Φλωρέντζα Ζένου, θυγάτηρ τοῦ δουκὸς Πέτρου καὶ σύζυγος τοῦ Μαρίνου Φαλιέρ ἐπ' ἀνέλαθεν ἐκ νέου κατὰ τοῦ Χρυσίνου τὰς ἀξιώσεις ἃς εἶχε παρουσιάσει ὁ Φαλιέρ τὸ 1437. Ἀλλ' ἡ δημοκρατία παραδέχθη τὴν γνωμοδότησιν τῶν δύο νομομαθῶν, ἐν ᾧ πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς Πετρωνίλλας Ζένου διέταξε κατὰσχέσιν τῶν κτημάτων τοῦ Χρυσίνου. Ἐπειδὴ ὁμοῦς κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἀπὸ τοῦ 1453 εἶχεν ἀποθάνει ὁ ἀνῆλιξ δούξ Ἰωάννης Ἰακώδης, τότε μόλις παιδίον πενταετής, καὶ ὁ πρεσβύτερος τῶν τοῦ πάππου τοῦ ἀδελφῶν Γουλιέλμους ὁ τῆς Ἀνάρης ἀνέβη τὸν δουκικὸν θρόνον τοῦ Αἰγαίου ὡς Γουλιέλμος Β' (1453—1463), ἡ θεία τοῦ ἀποθανόντος δουκὸς καὶ θυγάτηρ Ἰωάννου τοῦ Β' Ἀδριάννα, ἥτις πρὸ πολλοῦ εἶχεν ὑπανδρευθῇ τοῦ Χρυσίνου τὸν πρωτότοκον υἱὸν Δομίνικον, διεμαρτυρήθη κατ' αὐτῆς τῆς κατὰ τὸ λέγειν της ἀρπαγῆς τοῦ θρόνου, καὶ κατώρθωσεν ὥστε ἡ Γερουσία νὰ κλητεύσῃ τὴν 23 Αὐγούστου 1454 ἀμφότερα τὰ διάδικα μέρη, ἵνα ἐμφανισθῶσιν ἐν Βενετίᾳ μέχρι Σεπτεμβρίου τοῦ ἀκολουθοῦντος ἔτους. Ὄθεν παρουσιάσθη καὶ πάλιν ὁ γηραιὸς Χρυσίνος ἐκεῖ πρὸς ἐπιφύλαξιν τῶν δικαιωμάτων τῆς νύμφης τοῦ ἐναντίον Γουλιέλμου τοῦ Β', καὶ ἵνα κανονίσῃ καὶ τὰς ἰδικὰς του πρὸς τὴν Πετρωνίλλαν Ζένου σχέσεις. Τὸ τελευταῖον ζήτημα παρουσιάσθη πρῶτον εἰς συζήτησιν τὴν 29 Ἀπριλίου 1457 ἐνώπιον τοῦ δικα-

στηρίου τῶν Συνέδρων (Collegio). Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἀποκλείωσι τῶν συνεδριάσεων ἐν πρώτοις πάντας τοὺς συγγενεῖς τῶν διαδίκων, καθὼς καὶ τὸν Φραγκίσκον Μέμον καὶ τὸν Κανδιάνον Βωλλάνην, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Χρυσίνου καθυποβληθέντα τιμαριωτικὰ ἐγγράφα τῶ 1371 καὶ 1389 νὰ ἀντιγραφῶσι καὶ σταλῶσιν εἰς Εὐρύπον πρὸς ἐξέλεγχον τῆς γνησιότητος αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτοτρόπως ἐπῆλθε νέα χρονοτριβή, ἐπίστρεψεν ὁ Χρυσίνος εἰς Ἄνδρον χωρὶς νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν Πετρωνίλλαν· ὅθεν ἡ εἰσαγγελία τοῦ Ἀγίου Μάρκου ἔφερεν ἐν ὀνόματι αὐτῆς ἐκ νέου ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Χρυσίνου ἐνώπιον τῆς Γερουσίας, ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ ἀπεφασίσθη τὴν 29 Ἀπριλίου 1458 νὰ προσκληθῇ καὶ αὐθὺς ὁ Χρυσίνος εἰς πληρωμὴν. Ἀντ' αὐτοῦ ὁμοῦς παρουσιάσθησαν πληρεξούσιοι ἐπιτετραμμένοι δι' αὐτὸν καὶ τὴν νύμφην του, ἐν ᾧ Γουλιέλμος ὁ Β' ἐφρόνει περιττὸν νὰ πέμψῃ πληρεξούσιον τινα ἐκτὸς τοῦ νόθου υἱοῦ τοῦ Ἰακώδου· ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν κλήτευσιν ὑπήκουσεν ὁ Γουλιέλμος, τὴν κατὰ τὴν 1 Μαρτίου 1459 ἐκδοθεῖσαν, καὶ διατάσσουσιν αὐτὸν νὰ ἐμφανισθῇ κατὰ τὸν Αὐγούστον εἰς Βενετίαν, καὶ νὰ δώσῃ λόγον τῶ Χρυσίνῳ καὶ τῶ υἱῷ αὐτοῦ Δομίνικῳ, τοῖς ἀντιπροσωπεύουσι τὴν Ἀδριάναν· διέμενε δὲ οὐχ ἥττον δούξ Νάξου μέχρι τοῦ κατὰ τὸ 1463 ἀκολουθήσαντος θανάτου του. Ἐξ ἐναντίας τὸ ζήτημα τὸ περὶ ἀποζημιώσεως τῆς Πετρωνίλλας ἐλύθη τὸ ἴδιον ἔτος 1459. Ἐπειδὴ ὁ Χρυσίνος δὲν εἶχεν ἀποπληρώσει αὐτῇ τὰ κατὰ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1440 ὁρισθέντα 3,000 δουκάτα, καὶ διὰ ταῦτα αὐτὴ τὸν ἐνήγαγεν ἐνώπιον τῶν δημοσίων κατηγορῶν Ἀνδρέα Κονταρίνη καὶ Μιχθαίου Βιττούρη πρὸς ἐπιστροφὴν τῆς νήσου Ἄνδρου, οὗτοι ὑπέβαλον τὴν ἐπίθεσιν εἰς τὴν μεγάλην Βουλὴν. Τότε φοβηθεὶς ὁ Χρυσίνος μήπως στερηθῇ τὴν μόλις ἀποκτηθεῖσαν κυριότητα, ἀπέστειλε τὸν υἱὸν του Δομίνικον εἰς Βενετίαν, ἐνομάσας αὐτὸν διὰ πράξεως γενομένης τὴν 13 Νοεμβρίου 1458 ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Μάρκου Βελανίου τῆς Ἄνδρου, γενικὸν αὐτοῦ πληρεξούσιον. Τὴν 28 Ἀπριλίου 1459 λοιπὸν ὁ Νικολῆς Φραγκίσκου Κόκκος, τὸν ὁποῖον ὁ Δομίνικος ὑποκατέστησεν ἀντ' ἐαυτοῦ τὴν 15 Μαρτίου, ἦλθεν εἰς συμβιβασμὸν μετὰ τοῦ Ἰωάννου Φραγκίσκου Ἰουστινιάνη καὶ Κατταρίνου Δράκοντος Ζένου ἀντιπροσωπευόντων τὴν Πετρωνίλλαν, δυνάμει πράξεως ἀνανεωθεῖσας ἔπειτα τὴν 16 Ἰουλίου συνεδάλοντο δὲ ἀμφότερα τὰ μέρη, ὅτι ὁ Χρυσίνος ἐπρεπε νὰ ἀποστείλῃ τῇ Πετρωνίλλᾳ μὲ τὰ ἐκ Βερυττοῦ καὶ Ἀλεξανδρείας περιμενόμενα κάτεργα 2,000 χρυσᾶ δουκάτα, ἔπειτα δὲ ἐντὸς τῶν τριῶν ἀκολουθῶν ἐτῶν νὰ παραδῶσῃ αὐτῇ τὸ ποσὸν ἑτέρων 3,000 δουκάτων, διὰ τὰ ὁποῖα χρήματα ὁμοῦς ἐπρεπε ἀπὸ τότε νὰ δοθῇ ἡ ἀρμοδία ἐγγύησις. Ἐξ ἄλλου μέρους παρητεῖτο ἡ Πετρωνίλλα ἐν ὀνόματι ἐαυτῆς, καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ μέλλοντος συζύγου της καὶ τῶν μελλόντων κληρονόμων πάντων τῶν δικαιωμάτων ὅσα ἂν ἤθελεν ἔχει ποτὲ δύναμει ἐγγράφου τινὸς ἐπὶ τῆς νήσου. Ἐάν δὲ ὁ Χρυ-

στὸς ἤθελε πληρώσει μὲν τὰ 2,000 δουκάτα, ἤθε-
θεν ἀρνηθῇ δὲ τὴν πληρωμὴν τῶν λοιπῶν 3,000
τότε τὰ μὲν πρῶτα νὰ λογίζονται ὡς πρόστιμον,
ἡ δὲ Πετρωνίλλα νὰ ἐχθράπαίτησιν καὶ πάλιν 5,000,
δουκάτων ἢ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς νήσου· ἐξ ἐναντίας
δὲ, ἐὰν αὐτὴ ἦτις ἐκ τῶν μελλόντων κληρονόμων
τῆς καὶ μετὰ τὴν σῶαν παρὰληψιν τῆς ὅλης ποσό-
τητος ἤθελεν ἀρχίσει νέαν κατ' αὐτοῦ δίκην, νὰ ἐ-
πιστραφῇ πάραυτα ἡ πληρωθεῖσα ποσότης. Τὸ συμ-
βόλαιον τοῦτο ἐγένετο καὶ ὑπεγράφη τὴν 8 Αὐγού-
στου ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου Νικολῶ Λούλη ἐν
τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ματθαίου Βουλγάρου Βιττούρη, ἐνώ-
πιον τῶν ἄνω τριῶν πληρεξουσίων, καὶ ἀφ' οὗ ὁ
Κόκκος ἀνέλαβε νὰ δώσῃ ὁ ἴδιος ἐγγύησιν διὰ τὴν
πρώτην δόσιν τῶν 2,000 δουκάτων, ἀνεγνώσθη
καὶ ἐπεκυρώθη τὸ ἐγγράφον τὴν 17 Αὐγούστου ἐν
τῇ Γερουσίᾳ ἐνώπιον τοῦ δόγου καὶ τῶν συμβού-
λων του· αἱ δὲ ἐν τῇ προνομίᾳ τῆς 5 Ἰανουαρίου
1440 περιεχόμεναι καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τῆς Πε-
τρωνίλλας ἀφορώσαι περικοπαί, ἡκυρώθησαν κατὰ
τὸν ἴδιον καιρὸν ὑπὸ τῶν δημοσίων κατηγόρων
(*Avvogadori del Comune*). Ὁ Χρυσῖνος ἐπλήρωσε
τῇ Πετρωνίλλᾳ λοιπὸν 200 δουκάτα, διότι δὲν
εὑρίσκειν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τοιαύτην μεγάλην ποσό-
τητα 5,000 δουκάτων· ἀκολούθως ἐπεμψε τὴν 7
Νοεμβρίου 1461 ἕτερα 400 δουκάτα, ἅτινα πα-
ρακατετέθησαν παρὰ τῇ εἰσαγγελείᾳ, καὶ τὰ ὁ-
ποῖα ἐπὶ πολὺ ἐδίσταζον νὰ μεταχειρισθῶσι, διότι
ἡ Πετρωνίλλα ἀντὶ νὰ ὑπανδρευθῇ ἐτροτίμησε νὰ
ἀποχωρήσῃ ὡς μοναχὴ εἰς τὸ παρὰ τῇ Ἰουδαϊκῇ
μοναστήριον τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Οὐχ ἥττον ὤ-
ρισε τὸ δικαστήριον τῶν Συνέδρων (*Collegio*) τὴν
πρώτην Ἰουνίου 1462 νὰ ἐγγχειρισθῶσιν αὐτῇ τὰ
300 δουκάτα, καθὼς καὶ νὰ μὴ παύσωσιν αἱ παρὰ
τοῦ Χρυσῖνου χορηγητέαι πληρωμαὶ τῇ Πετρωνίλ-
λᾳ ἂν καὶ αὐτὴ ἐλάβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα.

Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος, ὅτε ἀπερασίσθησαν τὰ ἄνω,
ἦτοι τὸ 1462 ἀπέθανε Χρυσῖνος ὁ Α' Δὲ Σομμα-
ρίπα, πλήρης ἡμερῶν, ἀφ' οὗ ἐξουσίασε τῆς Ἀνδρου
22 ὅλα ἔτη, ἀπέκτησεν ἐπὶ τῆς Εὐβοίας μεγάλη
ὑποστατικά, καὶ ἡγεμόνευσεν ἐπὶ τῆς Πάρου 48
ἔτη. Τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του δὲν περιῆλθεν εἰς
γνώσιν μας, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ἐκ τοῦ γάμου
του ἐγεννήθησαν ἀπογόνων πλῆθος. Ἐκ τῶν θυγα-
τέρων του, ἐκτὸς Μαρίας τῆς δυνάστιδος Ἀντιπά-
ρου, γνωρίζομεν καὶ τὴν Κιάραν, τῆς ὁποίας γίνε-
ται μνεία κατὰ τὸ 1475. . . . Ἐκ τῶν υἱῶν του
εἶνε δύο γνωστοί, ὁ Δομίνικος καὶ ὁ Νικολῶς, ἐ-
κεῖνος μὲν ὡς πρωτότοκος, νομφευθεὶς ζῶντος τοῦ
πατρὸς του τὴν Ἀδριάναν Κρίσπην, ἔλαβε τὴν Ἀν-
δρον εἰς κληρονομίαν, ὁ δὲ Νικολῶς ἐκκληρονόμησε
τὰ ἐν Εὐβοίᾳ κτήματα, καὶ μάλιστα τὴν εἰς τὴν
οἰκογένειάν του ὡς τιμάριον ἀφειθείσαν Αἰδηψόν,
καὶ τὴν νήσον Πάρον.

VII. Δομίνικος Δὲ Σομμαρίπα, δυνάστης Ἀνδρου.

1462—1466.

Ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν Νικολῶς ὁ Α' τῆς Πάρου

διῆγε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς του κυ-
ριαρχίας βίον εἰρηνικόν. Ἐκαλλώπισε δὲ τὴν πρω-
τεύουσαν τῆς νήσου τοῦ *Παροικίαν*, καθὼς καὶ τὴν
ἐκεῖ ἐκκλησίαν τῆς *Παναγίας τοῦ Σταυροῦ*, καὶ
ἐπειδὴ τὸ παλαιὸν κάστρον εἶχεν ἐρημωθῇ πρὸ πολ-
λοῦ, μετέφερε τὴν ἑδρὰν τῆς κυριαρχίας του εἰς τὴν
ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ἥτις οὕτως κτισμένη
ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ *Κεφάλου* μετεμορφώθη εἰς
πύργον τῶν Σομμαρίπα, καὶ ἔμενεν ὡς οἶκημα τῶν
διαδόχων αὐτοῦ, καὶ σήμερον ἀκόμη βλέπει τις ἐπὶ
τοῦ ἐρημωθέντος καὶ πρὸ πολλοῦ καταπεσόντος
παλατίου θυρεὸν φέροντα λέοντα ἀρπακτικὸν καὶ
ξιφῆρη, τὸ οἰκόσημον τοῦ δευτέρου διαδόχου Νι-
κολῶ Β' Βενιέρ.

Ἐξ ἄλλου μέρους Δομίνικος ὁ δυνάστης τῆς Ἀν-
δρου ἐκκληρονόμησε τὰς δίκας τοῦ πατρὸς του κατὰ
τῆς οἰκογενείας τῶν ποτὲ κυρίων τῆς νήσου Ζένων.
Μεταξὺ ἄλλων ἡμέλησε μάλιστα νὰ πληρώσῃ τῷ
Μάρκῳ Ζένῳ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ τὸ ἐπὶ
σὺν συμπεφωνημένον ποσὸν τῶν 150 δουκάτων·
οὔτε τὰ καθυστεροῦντα 50 δουκάτα, ἅτινα ὁ πα-
τήρ του Χρυσῖνος ἐχρεώσκει ἀκόμη εἰς αὐτοὺς, διέ-
ταξε νὰ πληρωθῶσιν, οὔτε αὐτὰ τὰ 150 χρυσᾶ δου-
κάτα κατ' ἔτος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τριῶν
πρώτων τῆς κυριαρχίας του ἐτῶν, ὥστε τὸ χρέος
του ἀνέβη εἰς 500 δουκάτα. Ὅθεν παρουσιάσθη
Φραγκίσκος Ζένος τοῦ Μάρκου ὁ πρεσβύτερος υἱὸς
καὶ κύριος κληρονόμος ἐνώπιον τῆς Γερουσίας, πα-
ρακαλῶν νὰ βοηθήσωσιν αὐτὸν εἰς τὰ δίκαιά του.
Ἡ Γερουσία ἐψηφίσατο ἐπὶ τούτῳ ἐν τῇ συνεδριά-
σει τῆς 12 Μαρτίου 1465 νὰ δοθῇ διαταγὴ εἰς τὸν
ἀρχιναύαρχον τοῦ στόλου ἵνα διευθυνθῇ εἰς Ἀνδρον
πρὸς τὸν Δομίνικον, καὶ νὰ ζητήσῃ τὰ καθυστε-
ροῦντα χρήματα, ἐὰν δὲ ἤθελεν ἀρνηθῇ τὴν πλη-
ρωμὴν, νὰ μεσεγγυήσῃ τὰ κτήματά του. Ὁ Δομί-
νικος ἔδιδε τότε ὑποσχέσεις πολλὰς καὶ καλὰς,
ἀλλ' οὔτε τὸν Φραγκίσκον Ζένον ἱκανοποιεῖ, οὔτε
τὴν ἀνεψίαν τοῦ Ζένου Πετρωνίλλαν, εἰς τὴν ὁποίαν
ἐχρεώσκει ἔτι 150 δουκάτα· ὅθεν τὴν 18 Ἀπριλίου
1466 ἐδόθη νέα διαταγὴ εἰς τὸν ναύαρχον τῆς
μοίρας τοῦ Ἀδριατικοῦ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν πληρωμὴν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Φιωρέντζα Κρίσπη, θυγάτηρ τοῦ ἀ-
ποθανόντος Γυλιέλμου τοῦ Β', παρουσίασεν ἀγωγὴν
διὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἰωάννου Πιζάνη καὶ Νικο-
λῶ Πεζάρου κατὰ τῶν διαδόχων τοῦ πατρὸς τῆς,
ἦτοι τοῦ δουκὸς Φραγκίσκου τοῦ Β' (1463—1466),
καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰακώβου τοῦ Γ' (1466—1480),
διότι κτήματα αὐτῇ ἀνήκοντα τὰ παρεχώρησαν οὗ-
τοι εἰς τὸν Δομίνικον Δὲ Σομμαρίπα. Ἀλλ' ἐπειδὴ
διὰ τῶν ἐγγράφων, ἅτινα καθυπέβαλεν ὁ ἐξακολου-
θῶν νὰ ἐκτελῇ γρῆν πληρεξουσίου τῶν Σομμαρίπα
ἐν Βενετίᾳ Νικολῶς Κόκκος, ἀπειδεικνύετο, ὅτι τὰ
κτήματα ἐκεῖνα δὲν παρεχωρήθησαν τῷ Δομίνικῳ
ἀλλὰ τῷ Ἰακώβῳ, νόθῳ υἱῷ τοῦ δουκὸς Γυλιέλμου
τοῦ Β', ὁ Δομίνικος δὲν ἐνείχετο περαιτέρω εἰς αὐ-
τὴν τὴν ὑπόθεσιν, ἥτις ἀπέβλεπε μᾶλλον τὸν δούκα
Ἰακώβον τὸν Γ', καὶ ἦτις ἐτελείωσε μετὰ ταῦτα
διὰ τῆς εἰς τὴν ἐνάγουσαν ἀποδόσεως τῆς νήσου

Ἀνδρῆς. Ἡ ἐναντίας ἡ δίκη μετὰ τῶν Ζένων, ἀν καὶ πλῆθος γράμματα ἀντηλλάχθησαν μεταξὺ τοῦ Δομινίκου καὶ τῆς Αὔθαντίας τῆς Βενετίας ἐν ὧν αὐτὸς ἐξῆ, ἐξηκολούθει νὰ μένῃ πάντοτε ἐκκρεμής.

Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Δομινίκου εὐρίσκαμεν κατὰ πρόωτον καὶ νέον ἐπίσκοπον Ἀνδρου, τὸν Φραγκίσκον Βερτίνον ἐκ Λούκας, ὅστις ἐκλήθη εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸ 1465 ὑπὸ τοῦ πάπα Πύλου τοῦ Β'. Περὶ αὐτοῦ μᾶς διδούσιν ἀκριβεστέρας πληροφορίας αἱ πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰακώβου Ἀμμανάτη Πικκολόμινη, καρδινάλιου καὶ ἐπισκόπου Πυλίας. Ἐχομεν γράμμα τοῦ τελευταίου ἀπὸ 7 Ὀκτωβρίου 1465, διὰ τοῦ ὁποίου τὸν συγγαίρει ἐπὶ τῷ νήῳ ἀξιωματι, καὶ ὑπομιμνήσκει τὰ δύσκολα χρῆμα τοῦ ὑπουργήματός του, α ἵνα φοβῆται τὸν Θεὸν καὶ πληθύνῃ τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἔργου, καὶ φανῇ ἄξιος τῆς ἀνκτεθείσης αὐτῷ λειτουργίας· φορτίον ἀνελάβετο, οὐ μόνον τὴν αὐτοῦ αἵρων ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς ἀπάντων ὧν κατέστη ποιμὴν. » Ὡσαύτως κοινοποιεῖ αὐτῷ εἰς ἄλλην του ἐπιστολὴν τοῦ 1466, τὸν τὴν 25 Δεκεμβρίου ὑπὸ τοῦ ἰδίου πάπα ἀπαγγελλθέντα κατὰ τοῦ Γεωργίου Ποδιεράδ βασιλέως τῆς Βοημίας ἀφορισμὸν, καὶ τὸ 1468 τῷ ἀναγγέλλει, ὅτι ἀνεχώρησεν ἐκ Ρώμης εἰς Πιέντζαν πλησίον τῆς Σιένης, ἵνα μὴ πέσῃ θυμῷ τοῦ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐγκατασκήψαντος λοιμοῦ· οὕτως ἐξηκολούθει ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὁ καρδινάλιος διατηρῶν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀνδρου ἀλληλογραφίαν. Ὡσαύτως σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ Φραγκίσκου πρὸς τὸν φίλον του ὑπὸ ἡμερομηνίαν 11 Ὀκτωβρίου 1470 περὶ τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν πραγματευομένων ὑποθέσεων, ὡς καὶ ἐπιστολὴ τοῦ καρδινάλιου τοῦ 1471, εἰς τὴν ὁποίαν εἰδοποιεῖ τὸν Φραγκίσκον περὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἱστορικοῦ του συγγράμματος ὑπὸ τὸν τίτλον α Απομνημονεύματα, » αἵτινα οὐχὶ μόνον τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς πέραν τῶν Ἀλπεων χώρας ἤθελε συμπεριλαμβάνει, καθὼς καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο δὲν ὑπάρχει καμμία εἰδήσις περὶ τοῦ Φραγκίσκου· περὶ δὲ τοῦ διαδόχου του, τοῦ τελευταίου ἡμῖν γνωστοῦ λατίνου ἐπισκόπου Ἀνδρου, ὅστις προΐστατο τῆς ἐκκλησίας τῆς νήσου ταύτης ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Σομμαρίπα, θέλει γενεῖ μνηεὶα κατωτέρω.

Ὁ δυνάστης Ἀνδρου Δομίνικος Δὲ Σομμαρίπα ἀπέθανε μετὰ τατρετῇ κυριαρχίαν τὸ 1466. Ἡ σύζυγός του Ἀδριάνη Κρίσπη ἔτεκε πολλὰ τέκνα... Εἰς τὸν γενεαλογικὸν πίνακα τῆς οἰκογενείας ἀναφέρονται τέσσαρες τοῦ Δομινίκου υἱοί, Ἰωάννης, Χρυσῖνος, Φραγκίσκος καὶ Ἰακώβος· ἐν τούτοις εἶνε πιθανόν, ὅτι καὶ ἡ Θαδδαῖα ἐκείνη Σομμαρίπα, ἥτις εἶχεν ὑπανδρευθῇ τὸν Ἰαννούλην, υἱὸν τοῦ Νικολῶ Γοτζαδίνη (+ 1441), δυνάστην τῆς Κέω, καὶ ὡς τριῦτον ἀναφερόμενον εἰς ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1468, 1499 καὶ 1500, ἦτο θυγάτηρ τοῦ Δομινίκου. . . . Τὸν Δομίνικον διαδέχθη ὡς πρωτότοκος εἰς τὴν κτῆσιν τῆς Ἀνδρου ὁ Ἰωάννης, αἱ δὲ τρεῖς ἄλλοι νεώτεροι ἀδελφοὶ του ἠρκέσθη-

σαν μὲ συντάξεις (apanage) ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς νήσου.

VIII. Ἰωάννης Δὲ Σομμαρίπα δυνάστης Ἀνδρου. 1466—1468.

Ἀλλὰ καὶ ὁ νέος ἡγεμὸν δὲν ἐπέπρωτο νὰ γάρῃ ἐπὶ πολὺ τὴν κυριαρχίαν του· ἐπειδὴ δὲ πρώτη του φροντίς ὑπῆρξεν ἡ λύσις τῶν διαφορῶν περὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν ἀξιώσεων τῆς οἰκογενείας τῶν Ζένων, κατώρθωσεν ὥστε ἡ Γερουσία νὰ κλητεῖται τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1467 πάντας τοὺς ἔχοντας ἀξιώσεις ἵνα παρευρεθῶσιν ἐν Βενετίᾳ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἀκολουθοῦ ἔτους· ἀλλ' αὐτὸς ἀπέθανε πρὸ τῆς ὀρισθείσης προθεσμίας. Τὸ 1468 ἀπέπλευσαν ἑνδεκα ὠπλισμένα τουρκικὰ κάτεργα ἀπὸ τῆς Μιλήτου (Παλάτια), ἵνα ἀποπειραθῶσι ληστρικὴν ἐπὶ τῆς Ἀἰῆνου ἀποδῶσιν· ἀλλ' ἡ πρόνοια τοῦ βενετοῦ ἀρμостоῦ τῆς νήσου ταύτης Βαρβολομαίου Στεφάνου Βάρβαρω (1467—1474) ἐματαιώσε τὴν ἀπόπειραν. Ἐκεῖθεν ἐχωρίσθησαν τὰ πειρατικά τῶν Τούρκων πλοῖα, καὶ τέσσαρα ἐξ αὐτῶν ἐπλευσαν πρὸς τὴν Ἀνδρον, ὅπου πρωσωρμίσθησαν ἀπειλοῦντες τὴν πρωτεύουσιν. Πάραυτα ὁ δυνάστης Ἰωάννης ἐξῆλθε κατ' αὐτῶν, καὶ συμπλοκῆς γενομένης ἐπέσε μαχόμενες, φονευθέντων καὶ δεκατριῶν ἄλλων ἐκ τῶν περὶ αὐτόν. Οἱ δὲ πειραταὶ ἀποδάντες εἰς τὴν νήσον φέροντες πῦρ καὶ σίδηρον, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ καταγώγια των ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν 70 αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα ἀξίας 15,000 δουκάτων. Ἡ εἰδήσις τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης ἐφθασεν εἰς Βενετίαν τὴν 7 Αὐγούστου, ὅτε συγχρόνως ἀνηγγέλθη, ὅτι πεσόντος ἀτέκνου τοῦ Ἰωάννου, ὁ ἀμέσως ἐπόμενος ἀδελφός του Χρυσῖνος ὁ Β' ἀνέλαβε τὴν ἐπὶ τῆς Ἀνδρου κυριαρχίαν.

IX. Χρυσῖνος Β' Δὲ Σομμαρίπα δυνάστης Ἀνδρου. 1468—1500.

Διαρκούσης τῆς μακροῦς τούτου ἡγεμονίας ἐπῆλθον ἀλλεπάλληλοι συμφοραὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Κατὰ μικρὸν ἐξηπλοῦτο πανταχοῦ ὁ τροπιοῦχος βραχίων τῶν Ὀθωμανῶν· ἡ πτώσις τῆς πρωτεύουσας τῆς Κύβου τοῦ 1470 ἐπέσυρε καὶ τὴν ἀπώλειαν τῶν λοιπῶν πόλεων καὶ φρουρίων τῆς νήσου ταύτης· καὶ ἡ Αἰδηψός, τὸ προπύργιον τοῦ δυνάστου τῆς Πάρου Νικολῶ Σομμαρίπα, ἐπέσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀγρίων κατακτητῶν, τῶν ὁποίων ὁ στόλος μετὰ τὴν τῆς ὅλης νήσου ὑποταγὴν ἐστράφη κατὰ τῆς Ἀνδρου, ἣν ἐκπορθήσας πολλοὺς ἐκ τῶν ὑπηκόων Χρυσίνου τοῦ Β' ἀπήγαγεν εἰς αἰχμαλωσίαν. Αἱ πρὶν λοιπὸν πολυάνθρωποι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἠρημώθησαν ὁλοτελῶς, ὥστε ἡ μὲν Ἀνδρος εἶχε περὶ ταύτην τὴν ἐποχὴν 2,000 μόνον κατοίκων, ἡ δὲ Πάρος 3,000, καὶ ἡ Ἀντίπαρος μόλις 400. Πρὸς τούτοις ἠκολούθησαν καὶ ἐριδές τινες, αἵτινες ἐτάρχτταν Χρυσίνου τοῦ Β' τὴν ἡσυχίαν, ἀναφύεσαι ἐν μέρει ἐξ αὐτῆς τῆς πτώσεως τῆς Εὐρίπου. Ἐκ τῆς ἐν Βενετίᾳ πολλὴν ἐχούσης τὴν ἰσχὺν

καὶ ἐξ εὐπατριδῶν καταγομένης οἰκογενείας Μωροζίνη ἀπώκησαν δύο κλάδοι εἰς Εὐβοίαν. Ὁ Δομίνικος Μωροζίνης ἐξ ἑνὸς τούτων, νυμφευθεὶς τὴν Κιάραν Δανδόλου, διέτριβεν ἐνίοτε ἐπὶ τῆς Ἀνδρου, ὅπου ὁ πενθερός του Μάρκος Δάνδολος ἐκέκτητο ἀκόμη σημαντικὰ ὑποστατικά· ἀποθανόντος τοῦ τελευταίου, ἡ χήρα αὐτοῦ Βεάτριξ Μωροζίνη ἦλθεν εἰς γάμον δεύτερον μετὰ τοῦ Βαπτιστοῦ Δὲ Κορμύλλω, πλουσίου εὐγενοῦς τῆς νήσου, ὅστις κατέλιπεν εἰς τὴν προγονὴν του ἀξιόλογα κτήματα, καὶ μεταξὺ αὐτῶν διαφόρους οἰκίας ἐντὸς τῆς πόλεως· ὁ Δομίνικος Μωροζίνης περιῆλθεν ἔπειτα εἰς διαφοράν τινα μετὰ τοῦ Χρυσίνου Β' Σομμαρίπα τῆς Ἀνδρου ἔνεκα 150 δουκάτων τὰ ὅποια ὁ τελευταῖος ἀπῆται παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀποποιουμένου τοῦ Μωροζίνη τὴν πληρωμὴν, διέταξεν ὁ δυνάστης τῆς Ἀνδρου κατὰσχέσιν τῶν οἰκιῶν τῆς Κιάρας, τὰς ὁποίας εἶχε κληροδοτήσει αὐτῇ ὁ μητρὸς της. Ἐν τούτῳ παρουσιάσθη ὁ Ἰωάννης Μωροζίνης, υἱὸς τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ θανόντος Δομίνικου, ἐν Βενετία, φέρων ἀγωγὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν Συνέδρων (Collegio), καὶ αἰτούμενος τὴν ἄρσιν τῆς κατασχέσεως τῶν οἰκιῶν, αἵτινες ἦσαν ἰδιοκτησίαι τῆς μητρὸς του Κιάρας καὶ ὄχι τοῦ πατρὸς του, καὶ ἐπομένως δὲν ἔδυναντο νὰ ἐνέχωνται εἰς τὰ χρεὶα τοῦ τελευταίου. Τὴν 3 Ἰουνίου 1473 παρέπεμψαν οἱ Σύεδροι τὴν ὑπόθεσιν εἰς τοὺς τέσσαρας νομομαθεῖς τῶν τάξεων τοῦ δικαίου (Sanj degli ordini) Γερόλαμον Δα Μούλα, Θαδδαῖον Κονταρίνην, Λοδοβίκον Δὲ Πέσαρω, καὶ Φραγκίσκον Φόσκορην, οἵτινες τὴν 4 Σεπτεμβρίου ἀπεφάνθησαν, ὅτι νὰ παραδώσῃ μὲν Χρυσίνος ὁ Β' τὰς κατασχεθείσας οἰκίας τῷ Μωροζίνῃ, αἱ χρηματικαὶ ὁμως ἀπαιτήσεις του νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ἔχουσai τὸ ἀρμόδιον κύρος. Ὁ συμβολαιογράφος Λουίγης Ἰωάννου Δεῖ Βράχι συνέταξε τὸ περὶ τούτου ἐγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώσθη τὴν 5 Σεπτεμβρίου ἐνώπιον τοῦ δόγου καὶ ἐπεκυρώθη παρ' αὐτοῦ. Ὡσαύτως καὶ ἡ δίκη ἦν ὑπέστη Χρυσίνος ὁ Β' μετὰ τῆς χήρας τοῦ Εὐβοέως Ἰωάννου Δὲ Κρεσέντζα ἀπέβη κατ' αὐτοῦ, διότι κατεδικάσθη νὰ πληρώσῃ εἰς αὐτὴν, ὀνομαζομένην Ἐλένην, τὸ ποσὸν 400 δουκάτων, καὶ ἐπειδὴ ἐβράδυνεν εἰς τὴν πληρωμὴν ἐδόθη τὴν 4 Δεκεμβρίου 1475 παρὰ τῆς Γερουσίας διαταγὴ εἰς τὸν ναύαρχον τῆς Μεσογείου (Capitano del mar) νὰ εἰσπράξῃ διὰ παντὸς τρόπου τὰ χρήματα ταῦτα, ὁ δὲ Χρυσίνος ἐπλήρωσεν ἀμέσως.

Ἐνταῦθα ἤθελεν εἰσθαι ὁ ἀρμόδιος τόπος, ἵνα παρενείρω καὶ τινὰς λέξεις περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Εὐβοίᾳ ἀποκατασταθεισῶν παραφυάδων γενεῶν Σομμαρίπα, τῶν ὁποίων προπάτωρ ἀναφέρεται Λέων Δὲ Σομμαρίπα ἐν Βερώνῃ (*), ἀνὴρ ἑξοχος διὰ τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀνδρίαν· ὁ Λέων εἰς τὰς ἑριδας μεταξὺ τῶν γουέλφων κομήτων τοῦ Ἀγίου Βα-

νιφατίου καὶ τῶν γιβελλίνων Μοντεκίων, ἐτάχθη μετὰ τῶν πρώτων καὶ μετ' αὐτῶν συνεμερίσθη τὴν ἐκ τῆς πατρίδος ἐξορίαν· ἀποθανὼν δὲ (1294) ἀφῆκε τέσσαρας υἱούς, Λεονέλλον τὸν πρωτότοκον, πατέρα τοῦ προμνησθέντος Γασπάρου Δὲ Σομμαρίπα, καὶ ἀρχηγέτην τοῦ γένους τῶν δυναστῶν τῆς Πάρου καὶ Ἀνδρου, Φραγκίσκον ἀποθανόντα κληρικόν, Ματθαῖον τὸν περίφημον νομικόν καὶ ἱππότην τοῦ χρυσοῦ πτερινιστήρος, σύζυγον τῆς Κωνσταντίας τοῦ Ἑστε, καὶ Νικολῶν, ὅστις νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα Φραγκίσκου Πευλλάκου (1387) ἀποκατέστη εἰς Λόδι, ὅπου καὶ σήμερον ἀκμάζει τὸ γένος τῶν Σομμαρίπα. Ὁ Νικολῶς αὐτὸς κατέλιπε τρία τέκνα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Λεωνεὺς νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Κρητὸς Φραγκίσκου Βενιέρ, ἡγόρασε τὸ ἱπποτικὸν κτῆμα Βολάτι (Gli-Volati) ἐπὶ τῆς Κρήτης καὶ ἀπέθανεν ἀτεκνος· ὁ ἀδελφὸς του Λέων, ὅστις εἶχε νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Δὲ Γαρτζώνη, καὶ εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν ἀδελφόν του εἰς Κρήτην, συνετέλεσεν ἵνα ὑπανδρευθῇ καὶ ἡ ἀδελφή του ἐκεῖ μετὰ τοῦ Φραγκίσκου Γεωργίου. Ὁ Λέων κατέλιπε δύο υἱούς, τὸν Βαρθολομαῖον καὶ Ἀνδρέαν, ὅστις τελευταῖος λαβὼν εἰς σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου Νάνη κατέλιπεν ἐξ διαφόρων τέκνα· ἀλλ' ἐξ αὐτῶν δύο μόνον εἶνε γνωστά, ἡ τὸν Δὲ Κούσπω ὑπανδρευθεῖσα Γερόλαμα καὶ ὁ υἱὸς Λωρέντζος, ἐκ τῶν τέκνων τοῦ ὁποίου ὁ μὲν Φραγκίσκος ἐνυμφεύθη κυρίαν τινὰ ἐκ τῆς οἰκογενείας Μολίν, ὁ δὲ Λέων θυγατέρα τοῦ Καταρίνου Ζένου, διατελῶν περὶ τὸ 1463 μεσίτης εἰς Φένδακον Δεῖ Τεδέσκι· αὐτὸς ἦν ὁ τελευταῖος τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρρένων βλαστῶν, ἡ δὲ θυγάτηρ του Κιάρα ὑπανδρεύθη τὸ 1459 τὸν Θωμᾶν Πέτρον Ζένον ἀποθανόντα τὸ 1504 (**).

Οἱ δὲ ἀδελφοὶ Χρυσίνου Σομμαρίπα τῆς Πάρου καὶ Ἀνδρου φαίνεται ὅτι ἀφῆκαν ἀπογόνους ἐν Εὐβοίᾳ· τοῦλάχιστον γνωρίζομεν ὅτι τὸ 1466 ἐνυμφεύθη ἐκεῖ ὁ Φραγκίσκος Μάρκου Κορνάρου τὴν θυγατέρα Τακώβου Σομμαρίπα, ἀνεψιοῦ Χρυσίνου τοῦ Α' τῆς Ἀνδρου, ἐν ᾧ ἡ ἀδελφή της ἐγίνε σύζυγος πιθανόν τὸ 1464, τοῦ Πέτρου Γερολάμου Βερβαρίου.

Αὐτὴ ἡ τελευταία εὕρισκετο ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως τῆς Εὐβοίας ἐν Εὐρίπῳ μετὰ τῆς θυγατρὸς της καὶ ἀπῆχθη μετ' αὐτῆς αἰχμάλωτος εἰς Σμύρνην· ὅτε δὲ ὁ στόλος τῆς Βενετίας ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν ταύτην τὸ 1472, ἐλύτρωσαν μὲν τὴν μητέρα ἐκ τῆς δουλείας, ἀλλὰ τὴν θυγατέρα της, πωληθεῖσαν ἱσως καὶ μεταβᾶσαν εἰς τὸν γυναικωνίτην Τούρκου τινὸς μεγιστάνος, δὲν ἐξαναεῦρον πλέον ἐκεῖ. Ἄλλος βλαστὴς τοῦ γένους ἐν Εὐβοίᾳ ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Σομμαρίπας, ὅστις ἐζῆ περὶ τὸ 1436, καὶ κατέλιπε μίαν θυγατέρα τὴν σύζυγον.

(*) Οἱ καὶ νῦν εἰσι διατηρούμενοι Σομμαρίπα τῆς Κρήτης φαίνεται ὅτι κατὰγονται ἐξ ἑνὸς τῶν ἐπιλοίων τεσσάρων τέκνων τοῦ Ἀνδρέα Σομμαρίπα, ὃν τὰ ὀνόματα δὲν διεσώθησαν· καὶ τοῦτο πολὺ πιθανὸν εἶναι ὅτι παρεβλήθησαν τὸ ἀνατολικὸν ὄνομα.

(*) Ὑπάρχουσι διάφοροι τοῦ ὀνόματος ὀρθογραφίαι. De Summa Ripa λατινιστί· Summaripa, Summarippa, Sommaripa καὶ Sommariva ἰταλιστί· Sommerive γαλλιστί.

(1469) τοῦ Ἰωάννου ἐκείνου Μωροζίνη (+ 1484), τὸν ὁποῖον εἶδμεν τὸ 1473 εἰς δίκην μετὰ Χρυσίνου τοῦ Β'. Σύγχρονος Χρυσίνου τοῦ Β' Συμμαρίπα ἦτο καὶ ὁ Γεώργιος Συμμαρίπας, ὁ περίφημος νομικὸς τῆς Βερώνης, τοῦ ὁποῖου ἐγκώμιον ἔγραψεν ὁ Del Pozzo, καὶ ὅστις διατρέπει πάντοτε τὰς μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐξαδέλφων σχέσεις του.

Ἐκ τῶν υἱῶν Χρυσίνου τοῦ Α', Νικολῶς ὁ Α' δυνάστης τῆς Πάρου ὑπάνδρευσε τὸ 1479 τὴν θυγατέρα του Φιωρέντζαν μετ' Ἰωάννην Φραγκίσκον Βενιέρ, υἱὸν Μωϋσῆ τοῦ Α' Βενιέρ δυνάστου τῶν Κυθήρων, ὅστις διέπραττε μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς συντροφικὸν λογαριασμὸν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γερολάμου, καὶ μάλιστα μετέτρεχε τὸ ἐμπόριον ἱερᾶκων θηρευτικῶν, ὡς φαίνεται ἐκ πράξεων τῆς 20 Ἰανουαρίου 1483 καὶ 17 Νοεμβρίου 1500. Ὑπὸ τοῦ Νικολῶ τὴν σοφὴν κυβέρνησιν ἀνέλαβε κατὰ μικρὸν ἡ Πάρος ἐκ τῶν ζημιῶν, τὰς ὁποίας καὶ αὐτὴ ἡ νῆσος ὑπέφερε παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν· τοῦλάχιστον ὁ Βαρθολομαῖος Δάλλι Σονέτι, ὅστις ἐπεσκέφθη ταύτην τὸ 1482, καθὼς καὶ τὴν ὑπὸ Χρυσίνου τοῦ Β' ἐξουσιαζομένην Ἄνδρον, ὀνομάζει τὴν Πάρον πολυάνθρωπον καὶ καρποφόρον. Ἐπὶ τῆς Ἄνδρου ἀναφέρει τὴν πόλιν κειμένην βορειανοτολικῶς, τὸν λιμένα, καὶ τὴν λιθοκτιστον γέφυραν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς τὸν ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης ἐπὶ βράχου ὑψούμενον πύργον. Μεταξὺ δὲ τῶν μείζονα τιμὴν ἀπολαύοντων ὑποτελῶν τοῦ Νικολῶ Δε Συμμαρίπα, δυνάστου τῆς Πάρου, ἀνῆκε καὶ ἡ οἰκογένεια Δε Λέουδα, ἥτις ἐγκταστημένη ἐν Νάξῳ ἐξουσίαζεν ἐπὶ τῆς Πάρου τὸ τιμᾶριον *Ἐπισκοπιανά*· ἀλλ' ὅτε ὁ Σιμωνέλλος Δε Λέουδα ἠθέλησε τὸ 1469 νὰ λάβῃ κατοχὴν τῶν ἐπὶ τῆς Πάρου κτημάτων τοῦ πατρὸς καὶ πάππου του, ἐκώλυσε αὐτὸν ὁ δυνάστης τῆς νήσου. Ὁ Σιμωνέλλος ἀπετάθη δι' ἀναφορᾶς του εἰς τὸ σύνθημα καταφύγιον τῶν καταπιεζομένων ἐν Ἑλλάδι ὑποτελῶν, εἰς τὴν Βενετιάν· ἡ δημοκρατία ἔγραψεν ἐπανειλημμένως τῷ Νικολῶ, καλεῖν αὐτὸν ἵνα μὴ κρατῇ περαιτέρω τοῦ πιστοῦ Δε Λέουδα τὸ τιμᾶριον· ὁ Νικολῶς ὑπεσχέθη νὰ ἐνδώσῃ, ἀλλὰ ἐπὶ ὅλα ἔτη ἔτρεφε τὸν Σιμωνέλλον μετὰ κενὰς μόνον λέξεις. Ὅτε δὲ ἡ Γερουσία τὴν 20 Νοεμβρίου 1476 διέταξε τὸν νύαρχον (*Capitano del mar*) νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Νικολῶν διὰ παντὸς μέσου εἰς ὑποταγὴν, εἴτε διὰ λόγων ἐπεικῶν εἴτε δυνάμει τῶν ὀπλῶν, τότε ὑπήκουσεν ὁ τελευταῖος, καὶ ἐκτοτε ὁ οἶκος Δε Λέουδα ἔμεινε κάτοχος τῶν ἐν Πάρῳ τιμαρίων μέχρι τῆς κατακτῆσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐτι κατὰ τὸ ἔτος 1486 ἀναφέρονται οἱ Συμμαρίπα ὡς δυνάσται τῆς Πάρου καὶ Ἄνδρου, ἐν ᾧ ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἰωάννου Λωρεδάνου ἐξουσίαζε τῆς Ἀντιπάρου.

Περὶ τὴν ἰδίαν ταύτην ἐποχὴν ἦτο ἐπίσκοπος Ἄνδρου μοναχὸς τῆς, ὀνόματι Ἰάκωβος, ὅστις διέτριβε τὸ 1483 ἐν Βενετίᾳ, ὅπου κατέστη πολυθρύλητος διὰ τὸν ἀκόλαστον αὐτοῦ βίον, ὡς πνευματικὸς πατὴρ τῶν εὐγενῶν καλογραιῶν ἐν

τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰερωνύμου εἰς τοσοῦταν ἐφθασεν ἀναιδεΐας, ὥστε μετὰ τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν ἠσέλγησεν, ἕως ὅτου τὸ τὰ πάντα εἶδος συμβουλίου τῶν ΔΕΚΑ ἤγαγεν αὐτὸν τὴν 24 Νοεμβρίου 1483 ἐνώπιον τοῦ βήματός του (α)· προκειμένων δὲ καταφανῶν ἀποδείξεων κατ' αὐτοῦ, τὸ συμβούλιον ἐπελήφθη τῆς ἀνακρίσεως ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τοπότη τοῦ πατριάρχου τῆς Βενετίας· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐπίσκοπος ἠρνεῖτο τὰ πάντα, τὸν ἠνάγκασαν διὰ βασάνων εἰς ὁμολογίαν. Τότε ἀπήχθη εἰς προσωρινὴν φυλάκισιν ἐντὸς τοῦ φρουρίου τοῦ Πιταύου, καὶ μετέπειτα, τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1484, κατεδικάσθη διὰ ψηφίσματος τοῦ συμβουλίου τῶν ΔΕΚΑ εἰς δεσμὰ διὰ βίου ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς Δαλματίας Σιδενικοῦ. Οὗτος ἦν ὁ τελευταῖος λατίνος ἐπίσκοπος Ἄνδρου, τὸν ὁποῖον εὐρίσκομεν ἀναφερόμενον ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Συμμαρίπα.

Ἀποδείξεις τοῦ ὅτι οἱ ἐν Ἑλλάδι Συμμαρίπα εἶχον πάντοτε σχέσεις στενάς μετὰ τῶν ἐν Βερώνῃ συγγενῶν των, ἔχομεν τὴν κατὰ τὴν 26 Μαΐου 1488 ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου Ἰωάννου Φαντίνου Δε Γαλλέσιω γενομένην διαθήκην τοῦ νομομαθοῦς Γεωργίου Συμμαρίπα τῆς Βερώνης. Οὗτος ἀφίνει ἐν αὐτῇ κληρονόμους ἐν πρώτοις τοὺς υἱούς του, ἔπειτα τὸν ἀδελφόν του Πετροφραγκίσκον (β), καὶ τοὺς υἱούς τοῦ ἄλλου προαποθανόντος ἀδελφοῦ του Βιάγκου, Ἀντώνιον, Ἰάκωβον καὶ Λύγουστίνον. « Εἰ δὲ καὶ ἀποθάνωσιν, ἐξακολουθεῖ λέγων ἐν τῇ διαθήκῃ του, οἱ προμνησθέντες ἀνεψιοί μου χωρὶς νὰ ἀφῇσωσι τέκνα ἄρρενα ἐκ νομίμου γεννηθέντα γάμου, θέλω καὶ ὀρίζω ὥστε ἡ ἐρθεῖσα περιουσία μου νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς μεγαλοπρεπεστάτους ἐξαδέλφους μου, τὸν κύριον Νικολῶν Συμμαρίπα δυνάστην τῆς νήσου Πάρου, καὶ τὸν κύριον Χρυσίνον Συμμαρίπα δοῦκα τῆς Ἄνδρου, ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει (γ). Κατὰ τὸ ἐγγράφον τοῦτο ἡδύνατο νὰ φανῇ ὅτι Χρυσίνος ὁ Β' ἔφερε τὸν τίτλον δουκὸς τῆς Ἄνδρου, καὶ μετὰ τοῦτο συμφωνεῖ πληρέστατα καὶ ἡ ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ συγγενοῦ οἴκου Καμπάνια σωζομένη γενεαλογία· ἀλλ' ἐπειδὴ κανὲν αὐθεντικὸν ἐγγράφον δὲν τὸν ἀναφέρει ὡς δοῦκα, δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ τίτλος αὐτὸς εἶχε τύχει γενικῆς ἀναγνωρίσεως· τότε

(α) *Misti del Consiglio dei X.* — Tom. XXI. fol 135 b. † (+) qui episcopus fuit tante protervitatibus et lascivias abhominabilis et detestabilis, quod malum commercium et copulas habuerit carnales etiam per illicitos modos cum pluribus monialibus dicti loci. . . .

(β) Καὶ ἐν δημοσίῳ ἐγγράφῳ τῆς βενετικῆς πολιτείας ἀπὸ 3 Ἰανουαρίου 1480 γίνεται μνηστὴς τοῦ Γεωργίου Συμμαρίπα μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Πετροφραγκίσκου καὶ τοῦ ἀνεψιῦ τοῦ Ἀντωνίου.

(γ) « Item se li predicti mie Casini manchassono sine filijs masculis de legitimo matrimonio procreatis, voglio et ordino, che la dita mia facultà devenga o vada all Magnifico mie Casini, miser Nicolò Summaripa Signor della isella de Poros et a miser Corsino Summaripa Duca de Andro in Arcipelago. »

μάλιστα ἤθελεν εἶσθαι γελοῖον νὰ προσελάμβανε τις τοιοῦτον τίτλον, ὅτε οἱ δυνάσται τοῦ Αἰγαίου μόλις ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰς νήσους των κατὰ τῆς δυνάμεως τῶν Ὀθωμανῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἠπείλει τὸ 1490 ὁ στόλος Βαγιαζήτ τοῦ Β' τοῦ Αἰγαίου, καὶ μάλιστα ταύτην τὴν φορὰν κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Πάρον, ὅπως ἐκδιώξῃ ἀπὸ τῆς κτήσεως αὐτῆς Νικολῶν τὸν Α' Σαμαρίπιν. Μετὰ τοιοῦτον ἀκουσμα ἀπέπλευσε πάλιν ὁ Νικολῶς Καπέλλος προβλεπτής τοῦ στόλου τῆς Βενετίας μετὰ τέσσαρα κάτεργα εἰς Πάρον, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὰς κτήσεις τῶν Βενετῶν καὶ τῶν συμμάχων ἐν τῇ Αἰγαίῳ. Νικολῶς ὁ Α' ἐχάσθη τὰ μέγιστα μαθὼν τὴν ἀρίστην τοῦ βενετικοῦ στολίσκου, ἀναπέτασε τὴν σημαίαν τῆς δημοκρατίας καὶ ἐσταίλει τὸν ἀρχιεπίσκοπον Παροναξίας πρὸς τὸν Καπέλλον μετὰ προτάσεις νὰ παραχωρήσῃ τὴν νῆσον του ἐπὶ ἀποζημιώσει τινὶ εἰς τὴν Βενετίαν. Ἡ πρότασις δὲν εὐρήκεν ὑποδοχὴν· ἐν τούτοις ἐδόθη ἡ ἀδεια τῷ Νικολῶ νὰ ταθῇ ὑπὸ τὴν Βενετικὴν προστασίαν, καὶ νὰ ὑψοῖ ἐν τῇ μέλλαντι ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ πύργου του τὴν σημαίαν τῆς δημοκρατίας, φέρουσαν τὸν λέοντα τοῦ ἀγίου Μάρκου. Ὅθεν οἱ Ὀθωμανοὶ παρητήθησαν καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ των. Τὸν σκοπὸν Νικολῶ τοῦ Α' τῆς Πάρου ἵνα παραχωρήσῃ τὴν νῆσόν του ταῖς Βενεταῖς, μαρτυρεῖ καὶ τὸ μυστικὸν τῆς Γερουσίας ψήφισμα κατὰ τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1490. Τὴν 5 Ἰουνίου εἶχε γράψῃ περὶ τούτου ὁ προβλεπτής τοῦ βενετικοῦ στόλου Νικολῶς Πιζάνης πρὸς τὸ συμβούλιον τῶν ΔΕΚΑ, καὶ ὡσαύτως τὴν 8 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἶχαν ἀποσταίλει πρὸς τὴν Γερουσίαν γράμμα τῆς προτεταίας ἐκ χειρὸς Νικολάου ἀρχιεπισκόπου Παροναξίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Νάξου καὶ Πάρου ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς πολὺ ἀτυχεῖς ὑπὸ τὴν κυδέρνησιν τῶν μικρῶν δυναστῶν των, ἐπειδὴ ὁ σουλτάν Βαγιαζήτ ὁ Β' ἀφῆκε τοὺς στόλους του συχνότατα νὰ περιπλέωσι τὸ Αἶγαϊον, ἐν ᾧ ὁ δούξ Ἰωάννης ὁ Γ' τῆς Νάξου καὶ Νικολῶς ὁ Α' τῆς Πάρου οὐδὲν ἐπραττον εἰς ἀμυναν, ἢ μᾶλλον ἂν καὶ εἶχον τὴν καλλιτέραν θέλησιν δὲν ἠδύναντο νὰ κάμωσι τίποτε. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι προσέφερον ἑαυτοὺς εἰς τὸν βενετὸν προβλεπτὴν παραδοθέντες εἰς τὴν Βενετίαν. Ἀλλ' ὁ Πιζάνης δὲν ἤθελε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς προτάσεις των πρὶν ἐξετάσῃ τὰ φρονήματα ἐν Βενετίᾳ. Ἡ Γερουσία διέταξεν αὐτῷ πρώτης περιστάσεως τυχούσης νὰ πλεύσῃ εἰς Νάξον, καὶ νὰ παραστήσῃ τῷ δουκὶ τὴν ἀπηλπισμένην θέσιν του, νὰ περιποιηθῇ ὁμῶς, ὅτι πράττει τοῦτο αὐθαρμήτως καὶ ὅχι κατ' ἐντολὴν τῆς δημοκρατίας, καὶ εἰάν ἤθελεν εὐρεῖ τὸν Κρίσπον εὐδιάθετον νὰ παραχωρήσῃ τὰς νήσους του, νὰ προσδιορίσῃ αὐτῷ ἐτησίαν διὰ βίου σύνταξιν· ἀλλ' ὅ,τι δὴ ποτε καὶ ἂν ἤθελε πράξῃ νὰ δώσῃ περὶ τούτου τάχιστα πληροφορίας εἰς Βενετίαν. Ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ὁ Νικολῶς τῆς Πάρου δὲν ἐδυσκολεύετο νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἀθέβαιον ἡγεμονικὴν του ὑπαρξίν μετὰ τοῦ εἰρηνικοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ αἰτία, δι' ἣν ἡ Βενετία δὲν ἐδέχετο νὰ

προσαρτήσῃ τὴν Πάρον, ἦτο ἀναμφισβότως, ὅτι ὁ δούξ Ἰωάννης ὁ Γ' δὲν συγκατετίθετο νὰ παραιτηθῇ τάσων εὐθηνὰ τῆς ἐπὶ τῆς Πάρου ἐπικυριαρχίας.

Μετὰ ταῦτα ἐκολούθησαν ἔτη τινὰ εἰρήνης, διαρκούντων τῶν ὁποίων οὐδὲν παρεδόθη ἡμῖν περὶ τῆς ιστορίας τῶν νήσιων Πάρου καὶ Ἀνδρου, ἂν καὶ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, 1494, συνέβη εἰς Νάξον αἰματηρὰ ἐπανάστασις, λήξασα μετὰ τὸν φόνον τοῦ δουκὸς Ἰωάννου τοῦ Γ' Κρίσπου (1480—1494) καὶ τὴν ἐξαετὴν κατάσχεσιν τῆς νήσου ὑπὸ τῆς Βενετίας (*).

Τὸ 1500 ἀπέθανε καὶ ὁ Χρυσῖνος ὁ Β', δυνάστης τῆς Ἀνδρου, ἐπὶ τῆς νήσου του, καταλιπὼν ἐκτὸς τῶν υἱῶν του Βέρτου καὶ Γασπάρου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ δεύτερος εἶχε δώσει τὸ 1486 τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον τῷ Δομινίκῳ Μάρκου Νικολῶ Ζεντόνῃ, καὶ πρεσβύτερόν τινα υἱὸν νόθον, ὀνόματι Νικολῶν, ὅστις εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, ἐσφρατίσθη τὴν ἐπὶ τῆς Ἀνδρου ἐξουσίαν (**).

(* Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΝΕΡΟΥΤΕΟΣ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

—000—

Σπικνίως συμβαίνει νὰ λάβω ἀντὶ χεῖρος τὴν γραφίδαν, καὶ νὰ μὴ ἔλθωσιν εἰς τὴν μνήμην μου ἡ Κυρία Geoffrin καὶ τὰ δῶρά της· τίς δὲ ἡ Κ. Geoffrin; Ἡ κυρία αὕτη ἦτο τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἡ Ἀσπασία τῶν νέων Ἀθηνῶν, περὶ τὴν ὁποίαν συρρέοντες καὶ Σωκράτεις καὶ Περικλεῖς ἐναγρούφουν ἐν τῷ κάλλει αὐτῆς καὶ τῇ εὐφυίᾳ. Ἡ δευτέρα ὁμῶς, αὕτη Ἀσπασία εἶχε καὶ συνήθειαν τῆς ὁποίας, ἂν δὲν ἐλησμόνησα τὴν ἱστορίαν, ἐπταρεῖτο πάντῃ ἡ προκάτοχός της· ὠνόμαζε χωρὶς πολλοῦ δισταγμοῦ τοὺς περὶ αὐτὴν σοφοὺς ἥτες ἦται.

(*) Ὅτι Ἰωάννης ὁ Γ' Κρίσπος δὲν ἐφανεύθη τὸ 1487 ὡς πληροφορεῖ ἐσφαλμένως ὁ Sauger (p. 287), ἀλλὰ τὸ 1494, ἐκτὸς τῶν ἀξιοπιστῶν βενετῶν ἱστορικῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Νικολάου καὶ Βέμβου, καὶ πολλῶν ἐν τῇ Βίβλῳ τῶν Ἀποφότητων καὶ ἐν τῷ Μαρκιανῷ Κώδικι περιεχομένων ἐγγράφων τῆς πολιτείας, δεικνύει καὶ ἡ νεωστὶ ὑπὸ τοῦ κόμητος Ἰουλίου Πόρρου ἐν Μετσολάνοις δημοσιευθεῖσα περιήγησις τοῦ Κώδικα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ θάνατος τοῦ Ἰωάννου συνέβη περὶ τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1494.

(**) Ὁ Sauger ἀναφέρει καὶ δύο ἄλλους υἱοὺς, τὸν Ἰωάννην καὶ Μάρκον, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς μεταναστεύσας εἰς Γαλλίαν, καὶ ὁ δεύτερος εἰς Σαυόλαν, ἀφῆκαν ἐκπαιδευμένους ἀλλὰ τοῦ συγγραφῆς τούτου ἡ περὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας ἀλιγωρία εἶνε γνωστὴ, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ δώσῃ πίστιν εἰς τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενα.